

Argumentació creativa: la dissertació com a mètode d'aprenentatge de l'activitat filosòfica

Ignacio Peyra Almunia
Dep. de Filosofia i Humanitats.
Facultat de Filosofia - La Salle-URL
Barcelona, Espanya
ignaciomaria.peyra@salle.url.edu

Joan Cabó Rodríguez
Dep. de Filosofia i Humanitats.
Facultat de Filosofia - La Salle-URL
Barcelona, Espanya
joan.cabo@salle.url.edu

Resum— *La present comunicació es proposa presentar l'exercici de la dissertació com una proposta metodològica adequada per a afavorir competències sòlides de raonament i comunicació en l'àmbit acadèmic i extraacadèmic, en alumnes de l'àmbit de la Filosofia i les Humanitats. En el context del disseny d'un pla metodològic per a la Facultat de Filosofia – La Salle – URL, durant el curs 2023-2024 s'ha implementat una prova pilot introduint aquest exercici en sis assignatures de Grau. En el text que presentem s'introdueixen els fonaments i els objectius d'aquesta metodologia, es presenten els primers resultats positius i dificultats detectats i s'esbossen possibles estratègies per afrontar els reptes que la introducció de la metodologia de la dissertació planteja en el nostre context acadèmic i cultural.*

Paraules clau— *Dissertació, argumentació creativa, competències comunicatives, metodologia de la filosofia, noves metodologies docents.*

I. INTRODUCCIÓ

L'exercici de la dissertació pot definir-se com l'elaboració d'una reflexió que pren com a punt de partida un tema sorgit de la cultura filosòfica, respecte del qual l'estudiant ha d'arribar a defensar una posició pròpia, derivada d'una sèrie d'anàlisis i raonaments sostinguts per la referència als autors de la tradició. Treballs com els de Philippe Choulet, Dominique Folscheid o Jean Jacques Wunenburger [1] i [2] han abordat llargament la definició d'aquesta metodologia i la seva aplicació, principalment difosa en el context acadèmic francès. La virtut de l'exercici resideix en el fet de reunir una sèrie d'exigències que van molt més enllà de les pròpies de l'exercici escolar ordinari -centrat fonamentalment en competències de memorització i síntesi que aquí es revelen com a indispensables, però no suficients. Com la pràctica filosòfica mateixa, de la qual en vol constituir la iniciació privilegiada, respon a interessos existencials reals i subjectius, però, alhora, obliga l'estudiant a distanciar-se'n, a fi d'empènyer-lo a dotar-se dels mitjans d'establir els pressupòsits racionals de les seves pròpies opinions. Incompatible amb procediments metodològics susceptibles d'una aplicació mecànica, l'exercici està obert a una potencial multiplicitat infinita de respostes per a un mateix subjecte, i convida consegüentment a una presa arriscada de decisions i a una apropiació personal dels continguts tractats: més que amb cap altre exercici acadèmic, l'estudiant es converteix aquí en un "autor". Alhora, se li exigeix una forma

literària acabada i el respecte d'una sèrie de convencions formals rigoroses, orientades a la recerca de la coherència i de la intel·ligibilitat. Ni pur tecnicisme ni invitació al desplegament d'un discurs merament subjectiu, la pràctica de la dissertació vol ser un art que desenvolupi, progressivament, la disposició de l'esperit de l'estudiant a raonar i a jutjar.

Atenent a les reflexions anteriors, podem afirmar que la implantació generalitzada de l'exercici de la dissertació en el si dels estudis de Grau proposats per la Facultat de Filosofia La Salle – URL representaria una clara ruptura, des de dos punts de vista fonamentals, respecte dels usos pedagògics tradicionals de la universitat espanyola en l'àmbit humanístic: la recerca d'una metodologia que propiciï un abordatge actiu i responsable, per part de l'estudiant, de les disciplines tractades, així com la recerca d'una praxi coherent encaminada a solidificar l'assimilació de les exigències del mètode al llarg de tot el cicle d'estudis. Aquestes característiques de la proposta redundarien en benefici dels següents objectius:

(1) afavorir en l'alumnat l'adquisició de sòlides competències en la construcció del raonament i de comunicació en l'àmbit acadèmic i extraacadèmic; (2) dotar d'identitat pròpia el centre, singularitzant-se metodològicament d'acord amb uns principis pedagògics alhora innovadors i ben fonamentats en l'experiència i la tradició de l'ensenyament i aprenentatge de la filosofia i les humanitats; (3) donar una resposta concreta als reptes plantejats pels nous contextos socio-culturals, marcats per la implantació massiva de les tecnologies de la informació i els seus múltiples efectes sobre les capacitats d'atenció, comprensió, raonament i comunicació de l'estudiant; (4) facilitar la inserció laboral de l'alumnat, també en àmbits aliens a la docència, gràcies a l'adquisició d'aquestes competències bàsiques de raonament i comunicació.

II. PROPOSTA METODOLÒGICA

Tal com s'ha afirmat en l'apartat anterior, la dissertació és una prova de maduresa, l'èxit de la qual no queda garantit per l'aplicació mecànica d'una recepta metodològica estàndard. És un art, que apel·la a la cultura, la penetració intel·lectual i la creativitat de l'estudiant, i que requereix com a tal una pràctica assídua. Amb tot, s'identifica amb una sèrie d'exigències formals que es poden descriure i que constitueixen una guia objectiva per a la pràctica i el progrés de l'aprenentatge.

Com a producte acabat, la dissertació és una peça d'argumentació escrita, que s'elabora en resposta a un enunciat que confronta l'estudiant a un subjecte de reflexió filosòfica, davant del qual s'ha de posicionar. Es construeix segons la forma retòrica clàssica: introducció / desenvolupament / conclusió. Cadascuna d'aquestes parts ha de constar, en el producte final, d'una sèrie de característiques que enunciem a continuació:

(1) Introducció: inclou l'anàlisi dels termes de l'enunciat, orientat a la posada en relleu de la seva problemàtica implícita; la formulació d'una pregunta o d'una seqüència de preguntes que determinaran el futur desenvolupament de la reflexió; l'anunci dels diferents eixos de l'argumentació, orientats a la resposta a la pregunta fonamental.

(2) Desenvolupament: s'estructura idealment en tres parts, organitzades lògicament com un organisme, en el qual cadascun dels elements juga una funció específica i indispensable respecte del tot; convé respectar l'articulació i progressió lògica entre les parts, la disposició de les quals ha de ser preferentment dialèctica (tesi, antítesi, síntesi); les parts han de guardar un tamany proporcional les unes respecte de les altres i cadascuna ha d'encarnar una idea principal, explorada mitjançant l'anàlisi dels arguments d'autors rellevants de la tradició i recolzada en exemples extrets de la mateixa tradició filosòfica o cultural.

(3) Conclusió: conté la represa de les interrogacions inicials, a les quals dona resposta sintètica, a mode de balanç final, derivada dels arguments anteriors; obre el lector a noves perspectives de reflexió.

La presentació del producte final requereix, tanmateix, d'un exigent procés de preparació en base a l'enunciat proposat, l'explicitació i assimilació del qual, a través d'una pràctica continuada i orientada, haurà de constituir una part essencial del projecte d'implantació d'aquesta metodologia. Enumerem a continuació les principals etapes d'aquest procés preparatori, aplicades a cadascuna de les parts de la composició. Pot ser convenient que, al llarg de la fase preliminar, la realització, total o parcial, d'aquestes fases preparatòries es constitueixi com un exercici plantejat per si mateix a l'estudiant.

(1) Identificació del diferents tipus de subjecte (anàlisi d'una noció; relació entre nocions; pregunta oberta; citació) i de les seves possibles implicacions respectives (identificació d'una definició o essència -què és?-, qüestionament sobre legitimitat, sobre l'origen, sobre la veritat, sobre el valor...).

(2) Anàlisi del/s terme/s principal/s de l'enunciat: elaboració de definicions preliminars a partir dels significats habituals del terme, treball de comparació i distinció d'aquesta multiplicitat de significats; treball d'associació d'idees, de recerca de nocions complementàries (brainstorming); recerca de punts de conflictivitat, d'opcions contraposades en relació a la noció en qüestió; recerca d'exemples i de contextos filosòfics, socials i culturals en els quals aquestes nocions es fan rellevants.

(3) L'anàlisi prèvia ha de conduir a la problematització de l'enunciat, la identificació d'una dificultat implícita en el mateix. La identificació d'aquesta pregunta és simultàniament un "servei" a la veritat amagada de l'enunciat (convé adequar-s'hi escrupolosament) i un acte de llibertat intel·lectual de l'estudiant, que decideix optar per una direcció que no li havia estat marcada.

(4) Elaboració d'un pla-estructura detallat, en resposta a l'interrogant plantejat. El pla ha de vertebrar-se sobre: idees principals, idees secundàries, autors i exemples per a cadascuna de les parts del desenvolupament, transicions lògiques entre les parts.

III. POSADA EN PRÀCTICA: RESULTATS POSITIVS, DIFICULTATS I POSSIBLES ESTRATÈGIES

Per tal de dur a terme una prova pilot de la implementació de la metodologia de la dissertació que es planteja incloure en el pla metodològic general de la Facultat de Filosofia – La Salle - URL, durant el present curs 2023-2024 s'ha introduït en 6 assignatures de Grau, sense comptar encara amb el suport d'una assignatura de recolzament metodològic, però aportant als estudiants els rudiments mínims d'aquesta metodologia en tutories grupals de les pròpies assignatures. D'aquesta primera aplicació durant el primer semestre del curs 2023-2024, tot i que encara sense resultats definitius de les avaluacions i sense disposar de mecanismes específics de valoració de la satisfacció de l'alumnat pel que fa a aquesta metodologia específica, en podem destacar, no obstant, (A) alguns resultats positius i (B) algunes dificultats que es fan patents i que caldrà prendre en consideració; aquests elements permeten, alhora, esbossar ja (C) possibles estratègies per afrontar els reptes plantejats.

A. Resultats positius

Entre els resultats positius que podem reconèixer incipientment en aquesta primera prova pilot en destaquem els següents:

(1) El fet de plantejar una prova amb una temàtica oberta, afavoreix que els alumnes elaborin un text més creatiu, no exposant simplement els coneixements memoritzats, sinó forçant-se a integrar-los, relacionar-los entre ells i aplicar-los a la problemàtica concreta suscitada l'enunciat. L'exercici suposa certament un esforç més gran per a l'alumnat, que en general encara no disposa d'estratègies suficients per a sentir-se còmode en una redacció així, però l'assimilació dels continguts, la seva discussió i el descobriment de les problemàtiques implícites, així com la satisfacció amb el treball realitzat, és més gran.

(2) Malgrat que la dissertació exigeixi una estructura formal a la qual l'alumnat no està habituat, permet a cadascú, dins aquesta forma, un marge de llibertat més gran que el que deixa un mer examen de continguts, de tal manera que cada estudiant pot explorar, almenys en part, aquells fils temàtics que li són personalment més atractius.

(3) La prova de la dissertació permet al professorat avaluar tot l'alumnat proposant enunciats o temes concrets a partir dels quals es permet integrar tots els coneixements i competències adquirits, així com les seves diverses lectures lliures; és a dir, una mateixa prova és apta per avaluar continguts i lectures diferents, també els escollits per cada alumne en funció dels seus interessos i del seu bagatge personal. Si bé el treball de correcció és més exigent, perquè cada exercici pot ser abordat d'una forma personal, es tracta d'una prova que pot avaluar d'una manera més integral la maduresa de l'alumne i, per tant, qualitativament superior a proves de continguts.

B. Dificultats a considerar

Les dificultats més significatives que aquesta primera prova pilot de la implementació de la metodologia de la dissertació fa patents són les següents:

(1) Una restricció relativa de la llibertat docent, ja que la metodologia imposa una forma de la pròpia pràctica de l'exercici i requereix, per a la coherència de la seva aplicació en el conjunt del pla d'estudis, de la seva introducció sistemàtica en les proves finals, tot condicionant també, per tant, el disseny de les estratègies d'avaluació.

(2) Cal remarcar la manca de familiaritat del professorat amb les modalitats d'exercicis pròpies d'altres tradicions acadèmiques. La implementació d'una pràctica com la dissertació implicaria la proposició d'alguna mena de formació o orientació inicial, més o menys extensa, per part de les coordinacions de Graus.

(3) La implementació d'aquesta metodologia planteja la possible necessitat de previsió de recursos suplementaris, principalment per a la provisió de professorat de metodologia i recolzament.

(4) La manca de preparació prèvia de l'alumnat format en una tradició escolar molt diferent, poc acostumat a proves de "maduresa", la qual cosa fa preveure una possible reacció de l'estudiantat davant allò novedós de la pròpia metodologia i davant l'exigència que alhora implica.

(5) La implementació d'aquestes metodologies requereix un temps i un espai relativament ampli.

C. Possibles estratègies per afrontar els reptes que aquesta metodologia planteja

Els anteriors objectius conceptualitzen una proposta metodològica que requereix, d'una banda, la introducció

sistemàtica i progressiva del propi exercici de la dissertació, però, de l'altra, la introducció també d'una assignatura o seminari de recolzament metodològic.

Pel que fa a la implementació de l'exercici de la dissertació, es dibuixen les següents estratègies: per un costat, l'orientació de les proves parcials a l'adquisició de continguts i a l'assimilació de la metodologia; per l'altre, la introducció progressiva del mètode en els Graus (per exemple, una o dues assignatures per semestre el primer any, totes les assignatures filosòfiques l'últim curs de Grau). Per a la implementació gradual d'aquesta pràctica, també es podria preveure que les rúbriques del primer curs donessin un major pes al contingut de la matèria, mentre que el pes dels aspectes formals podria augmentar a partir dels cursos següents.

En relació amb la introducció d'una assignatura o seminari de recolzament metodològic per a l'aprenentatge de la tècnica de la dissertació, oral o escrita, caldria preveure un temps lectiu al llarg del primer curs dels Graus (2 hores setmanals, per exemple), eventualment també a segon curs.

CONCLUSIONS

La implementació generalitzada de l'exercici de la dissertació en el nostre context acadèmic constitueix un repte pedagògic que obligaria a mobilitzar una quantitat notable d'energies intel·lectuals i disciplinars tant per part de l'alumnat com de la comunitat docent. Alhora, però, conté un conjunt de potencialitats formatives que el fan extraordinàriament interessant per a desenvolupar sòlides competències d'autonomia, raonament i comunicació verbal, especialment idònies per a l'enfrontament de l'actual context socio-cultural des dels àmbits de la filosofia i les humanitats. La primera prova pilot implementada a la Facultat de Filosofia – La Salle – URL durant el curs 2023-2024 ens ha esbossat incipientment tant els seus resultats positius, com les dificultats a considerar i les possibles estratègies per afrontar els reptes que aquesta metodologia planteja, i que permetrà integrar-lo de la manera més adient en el conjunt del pla metodològic del centre.

REFERÈNCIES

- [1] Ph. Choulet, D. Folscheid, J.-J. Wunenburger, *Méthodologie Philosophique*, Paris: PUF, 1992.
- [2] Ph. Choulet, *Méthodologie Philosophique*. Tome 2, Paris: PUF, 2019.